

Remissvar från Bufff Sverige

Justitiedepartementet: Remissvar angående Effektivare verktyg för att bekämpa brott av unga lagöverträdare (SOU 2024:93)

Diarienummer: Ju2024/02655

Inledning

Bufff Sverige tackar för möjligheten att lämna synpunkter på betänkandet Effektivare verktyg för att bekämpa brott av unga lagöverträdare (SOU 2024:93). Som nationell barnrättsorganisation med fokus på barn och unga med frihetsberövade anhöriga vill vi bidra med våra perspektiv och erfarenheter i denna viktiga fråga.

Barn i dessa situationer befinner sig ofta i ett utsatt läge och riskerar att drabbas av social exkludering, stigmatisering och psykisk ohälsa. Många upplever även ensamhet, vilket kan påverka deras mående, självkänsla och tillit till samhällets stöd. Denna känsla av utanförskap ökar också risken för kontakt med destruktiva miljöer och minskar framtidstron.

Vi anser att insatser mot ungdomsbrott måste vila på ett barnrättsperspektiv och utgå från evidensbaserade metoder. Lagstiftning och kriminalpolitiska åtgärder bör beakta hur ett frihetsberövande påverkar närstående barn och anpassas efter deras individuella behov.

Samhällets strategier bör även främja skyddande faktorer som utbildning, socialt stöd och tidiga insatser. För att nå verklig effekt behöver samverkan mellan skola, socialtjänst, polis, kriminalvård och civilsamhälle stärkas. Det krävs ett helhetsgrepp där stöd till familjer ges lika vikt som rättsliga åtgärder.

Övergripande synpunkter

Vi välkomnar ambitionen att förebygga brott bland unga, men menar att större fokus bör riktas mot tidiga, familjestärkande och strukturellt inriktade insatser.

Effektiva förebyggande åtgärder kräver tidig identifiering av riskfaktorer i kombination med åtgärder som stärker barnets skyddsnät. Familjen spelar en avgörande roll, och det är därför centralt att även vårdnadshavare och andra närstående erbjuds stöd, särskilt i situationer präglade av kriminalitet, psykisk ohälsa eller andra belastningar.

Tidiga insatser och samverkan

Resurser bör prioriteras till åtgärder som stärker barns skyddsfaktorer, särskilt för dem i riskzon – inklusive barn till frihetsberövade.

Vi är bekymrade över de ökande samhällsklyftorna som försvårar det förebyggande arbetet. Barn i socioekonomiskt utsatta områden har ofta begränsad tillgång till trygga skolmiljöer, meningsfull fritid och stabil vuxennärvaro – faktorer som är avgörande för att motverka kriminalitet.

En kraftfullare strategi krävs, där samverkan mellan myndigheter och civilsamhälle intensifieras. För att minska risken för att unga dras in i kriminalitet måste samhället adressera de strukturella orsakerna till ojämlikhet och social utsatthet genom långsiktiga satsningar.

Individuellt anpassade insatser

Generella straffskärpningar och fler tvångsåtgärder riskerar att leda till ytterligare marginalisering. Vi ser behov av att insatser för unga lagöverträdare i större utsträckning anpassas till individens behov, livssituation och relationer. Ett barncentrerat förhållningssätt är avgörande för att bryta negativa spiraler.

Barn till frihetsberövade måste synliggöras. Många unga som begår brott har erfarenhet av att ha en frihetsberövad anhörig. Denna grupp lever ofta i ökad social utsatthet och bär på känslor av ensamhet, skuld och utanförskap. Dessa faktorer ökar risken för psykisk ohälsa och att barnet själv dras in i destruktiva sammanhang.

Vi ser ett tydligt behov av riktade stödinsatser för denna målgrupp. För att utveckla mer träffsäkra åtgärder krävs en nationell kartläggning av barn och syskon till frihetsberövade – deras antal, situation och behov. Genom att synliggöra denna ofta förbisedda grupp kan samhället bättre förebygga kriminalitet och stärka deras möjligheter till en god framtid.

Synpunkter på förslag i betänkandet Ungdomsövervakning och ungdomsfängelse

Vi ser positivt på **alternativ** till frihetsberövande, förutsatt att dessa kombineras med rehabiliterande och stödjande insatser. Övervakning bör utformas med tydligt fokus på förändring och återanpassning till samhället.

Om frihetsberövande ändå bedöms nödvändigt, måste anstalterna vara anpassade efter barns behov. Tillgång till utbildning, psykosocialt stöd och kontakt med närstående är avgörande för en positiv utveckling.

Skärpta påföljder

Vi är kritiska till förslaget om hårdare straff utan motsvarande förstärkning av stödåtgärder. Ett ökat fokus på repressiva lösningar riskerar att förvärra ungas utsatthet och försvåra deras återgång till ett fungerande liv.

Forskning visar att längre och hårdare straff ofta har motsatt effekt än den önskade. Enligt Brottsförebyggande rådet (Brå, 2021) kan frihetsberövande i unga år öka risken för återfall i brott, särskilt om insatserna saknar behandlande och stödjande komponenter. Internationella studier, såsom den metaanalys som publicerades i Campbell Systematic Reviews (Petrosino et al., 2010), visar att ungdomar som placeras i slutna miljöer tenderar att förstärka sina kriminella nätverk och förlora kontakt med skyddande faktorer som skola och familj. Enligt forskare vid Stockholms universitet (Estrada & Flyghed, 2013) leder hårdare straff inte till minskad ungdomskriminalitet utan snarare till fördjupad marginalisering. I stället för att främja återanpassning riskerar dessa åtgärder att cementera en kriminell identitet. Därför måste varje insats utformas med målet att stärka individens förmåga att lämna kriminaliteten bakom sig.

Civilsamhällets roll i samverkan

Vi välkomnar att samverkan lyfts fram, men vill understryka att civilsamhället behöver ges bättre förutsättningar för att kunna bidra. Detta kräver både långsiktiga resurser och ökad delaktighet i strategiska sammanhang.

Genom att involvera civilsamhällets aktörer, som ofta har direktkontakt med barn och familjer, kan samhällets insatser bli mer behovsanpassade och effektiva. En strukturerad och kontinuerlig dialog mellan myndigheter och organisationer är nödvändig för ett framgångsrikt förebyggande arbete.

Avslutande kommentarer

Bufff Sverige anser att en hållbar kriminalpolitik för unga måste ha sin grund i förebyggande arbete, familjestöd och en stark samverkan med civilsamhället. Det är avgörande att barnrättsperspektivet genomsyrar hela processen – från lagstiftning till genomförande.

Vi står gärna till förfogande för fortsatt dialog och ser fram emot att bidra till en utveckling som gynnar barn och unga i utsatta livssituationer.